

Lille Pederstrup

Anders Myrtue

Lille Pederstrup

Indledning

Vest for Odense, i den sydvestligste del af Korup Sogn, ligger en bindingsværksgård, som i sin fremtræden forekommer meget gammel, og som ved sit sulebyggede stuehus er meget sjælden.¹ Den har en i Østdanmark hidtil (måske) ukendt, velbevaret, sodsværtet tagkonstruktion fra røgloftets og lyrens tid samt en bevaret bageovn og skorsten med typisk fynsk maltekølle. I stuehusets vestende findes et klassisk trunt-hjørne.² Hertil kommer to forfaldne, men teknisk set meget velbevarede, sulekonstruerede avslænger samt et hestegangshus. De to yngste bevarede bygninger på gården er et bindingsværks-korshus på stuehusets nordside samt vestlængen, som efter at være blevet ødelagt af et væltende træ i slutningen af 1800-tallet blev genopført i tidstypisk grundmur. Til bygningen har der tidligere hørt et møddinghus, et motorhus, en lade og diverse skure. Gården repræsenterer 16-, 17- og 1800-tallets fynske gårdbyggeri og er med hensyn til helhed og konstruktioner ualmindelig velbevaret.

Lille Pederstrup blev kendt af en større offentlighed, da Laurits Christian Haugsted, som ejede gården siden 1934, døde i 2000.

Lille Pederstrup har en usædvanlig historie. Den fremstår som en enestegård³, men den lå oprindeligt i landsbyen Pederstrup⁴ ca. 800 meter mod nordøst. Pederstrup kendes af omtale fra 1437 og frem. I 1437 var landsbyen i Sankt Hans Klosters eje, og den kom følgelig ved reformationen over til Kronen. Pederstrup blev (antagelig i højmiddelalderen) anlagt på grænsen mellem skov- og agerbygden, der hvor bebyggelsen pga. det kuperede terræn skifter fra landsbyer

*Sydslængens loft set fra øst.
Foto: Flemming Wedell.*

til enestegårde. Her lå der store skovområder, som først blev koloniserede i 1300-årene. Kilderne omtaler, foruden fire gårde i Pederstrup, en mølle, som må have ligget ved Ryds Å. Fra et skattemandtal fra 1511 kender vi fire beboere i Pederstrup:

Iørgen Hansen, Oluff Iensen, Anders Iensen og Hanss Iepsen. Hanss Iepsens gård var efter skatteansættelsen til 17 sk., modsat de øvriges 21, formodentlig lidt mindre end de andre, men bortset herfra ved vi ikke noget om gårdene på dette tidspunkt. Den følgende periode frem til 1664 er heller ikke særlig godt belyst.

Man kan se ud af matrikulære kilder, at Pederstrup i 1664 stadig var en landsby, men i matriklen fra 1688 forekommer der to bebyggelser: Store Pederstrup med én gård og Lille Pederstrup med to. Bebyggelsen er altså blevet delt i to, og man må antage, at Lille Pederstrups gårde er flyttet bort fra Store Pederstrup, idet åen og dermed møllestedet har ligget der. Indtil for nylig kunne det ikke præciseres nærmere, hvornår i tidsrummet flytningen var sket, men da en ihærdig folkeskolelærer fra Munkebo, Ole Nederland, igennem nogle år har transskriberet Odense Herreds Tingbøger for årene omkring 1675,⁵ viste det sig, at Pederstrup uden forled blev nævnt sidste gang i perioden 9. december 1673 - 27. okt. 1674, og Store Pederstrup første gang i perioden 27. oktober 1674 - 17. august 1675. Dette er en god indikation på, at de to gårdes bygninger sandsynligvis i

netop dette tidsrum på ca. 10 måneder er blevet flyttet mod sydvest, hvor de siden har ligget midt i deres resurseområde. Hvornår Lille Pederstrup omtales første gang i kilderne, vides endnu ikke. Vi kender den som nævnt bl.a. fra modelbogen 1684.

Hvorfor gårdene flyttede væk, kan man for nærværende kun gisne om. Det kan formodes at have at gøre med resurse- eller dyrkningsituationen, der som nævnt var betinget af, at Pederstrup lå på kanten af skovzonen. Situationen, som den fremgår af bonitetskortet er, at Store Pederstrup er omgivet af ret store frugtbare, opdyrkede områder (de varme, rødlige kulører), mens Lille Pederstrup omvendt kun sættes til god bonitet på et meget lille areal. Dette kan tyde på flere forhold.

For det første spiller det ind, at jorden omkring Store Pederstrup på kortets tidspunkt, ca. 1800, er blevet dyrket igennem ca. 500 år. Hvis der er blevet pløjet, gødet og sået igennem en så lang periode, øger det boniteten (frugtbarheden) væsentligt. Dertil kommer, at de naturlige forudsætninger er, at moræneler og tørvedannelser udgør en vigtig del af Store Pederstrups resurser, mens den mest udbredte undergrund ved Lille Pederstrup er smeltvandsand.⁶ Lille Pederstrup rummer også smeltvandsler, som er skabt af issøer i området. Der er mange små kedelmoser uden afløb, hvilket i fortiden gjorde dyrkning vanske-

Jordens bonitet ved Store- og Lille Pederstrup o. 1800. AMY 2008 med data fra SDU, Kartografisk Dokumentationscenter og Adam Schacke, enestegårdsdatabase, 2002

fig. Ser man på modelbogsnøtater,⁷ vil det fremgå, at hverken Store eller Lille Pederstrup manglede hø i anden halvdel af 1600-tallet. Dermed skal forstås, at man kunne bjerge hø nok til at opretholde en besætning, som kunne levere gødning nok til den dyrkede mark. Opretholde vinteren over – vel at mærke. En af de væsentlige, mulige landvindinger ved at flytte Lille Pederstrup kan have været udvidelse af høbjergningen og mindre pres på resurserne ved Store Pederstrup. Tager man igen det lille rødlige areal ved Lille Pederstrup i betragtning og ser det i forhold til Store Pederstrups meget større, ligger der heri en forklaring på det mærkelige, at den nuværende

gård Lille Pederstrup i 1664 var matrikuleret til 8-2-2-2 tdr. hartkorn, en ret stor gård. I 1688-matriklen står den til ca. 3-4-2-0. Godt og vel halveret! Det er tydeligt, at dyrkningen af korn spiller en meget mindre rolle end tidligere. Mose, eng og overdrev udgør nu ca. halvdelen af hartkornet. Som tilhørende Kronen blev Lille Pederstrup i 1670 en del af det fynske ryttergods. Måske har rytteriet haft brug for mere foder, end der blev produceret før ca. 1675. Pederstrup blev delt af en eller anden grund. Nogle bygninger blev flyttet. Hvilke – er et spændende spørgsmål. Hvor lå de præcist tidligere – et andet. Mere herom senere.

Lille Pederstrups beliggenhed.
Uddrag af minoreret sognekort
ca. 1820.

Fæsteren på den senere Lille Pederstrups bygninger var i 1664 antagelig Peder Nielsen. Han sad stadig på gården, da den blev omtalt i Odense Herreds Tingbog i 1673, altså før flytningen. "Peder Niels hand Rider sielff, och suarer ingen anden (han varetager selv sine juridiske forretninger), Stue Huset fattis (mangler) 1 Suul, fodstykker under 30 vege, och – 12 alen Remmer." Peder Nielsen har altså to år før gården flyttes et halvforfaldent, sulebygget stuehus. I 1680, efter flytningen, har Hans Madsen overtaget gården. Muligvis har han forestået flytningen, for Peder Nielsen omtales blandt de første besiddere i det nye Store Pederstrup i 1675. Gården bliver i Hans Madsens slægt frem til 1759, hvor Peder Nielsen overtager. Peder Nielsen er søn af forgængeren, Peder Nielsen, men da denne giftede sig med enken på gården, kan han

have haft en søn af et tidligere ægteskab andetsteds. Trods dette forbehold kan man argumentere for, at slægten Madsen stadig er i besiddelse af gården. Og altså har været det siden midten af 1600-tallet.

I 1764 sælger Kronen sit gods på auktion, og gårdene i Store og Lille Pederstrup opkøbes af borgmester Holm for ca. 260 Rigsdaler pr. tønde hartkorn. En ret lav pris, som afspejler jordbundsforholdene. Først i 1770 opnår Lille Pederstrup gårdmandens selveje, idet Peder Nielsen køber gården af Adam v. Holsten.⁸

Fredningssagen m.v.

Efter en længere kontrovers mellem organisationer og personer, som ønskede gården fredet, og fredningsmyndighederne, besluttede kulturministeren ved en endelig afgørelse i 2002, at den gamle bondegård ikke

Jordtilliggendet nord for gården. Foto: Anders Myrtue

skulle fredes. Odense Bys Museer/Den Fynske Landsby tog i den anledning skridt til, at gården blev registreret i kommuneatlas, at der blev gennemført drøftelser med ejeren om gårdens fremtid, samt at en dokumentation/undersøgelser af gården kunne iværksættes. Ejeren stillede sig velvilligt til undersøgelse af gården, og Kulturarvsstyrelsen bevilgede kr. 25.000 til arbejdet. Efter nærmere besigtigelser på gården besluttedes i august at gennemføre de første undersøgelser i september – oktober 2003. Efterfølgende arbejdedes der videre med bearbejdning af de indvundne oplysninger, ikke mindst til brug for en bevaringsstrategi for gården. En arbejdsgruppe med repræsentanter for ejeren, Odense Bys Museer og Foreningen Stråtag med bistand fra en restaureringsarkitekt deltog med et projekt i Realdanias 'Bevaringsværdige bøndergårde – nye anvendelsesformer'. Projektet blev udvalgt blandt de tyve gårde, som vandt 1. runde, men var ikke blandt de fem endelige støttemodtagere. Efterfølgende bevilgede Kulturarvsstyrelsen i 2006

yderligere 100.000 til undersøgelser. De fornyede undersøgelser og opmålinger efter 2006-bevillingen er endnu ikke tilendebragt, men gården er i den forbindelse blevet 'tolket' og gennemfotograferet.

De fleste ryttergårde blev synet ved en inkquisition i 1727-28. Her blev byggematerialer og størrelse angivet. Desværre findes disse oplysninger ikke om Lille Pederstrup. Korup-Ubberud Lokalhistoriske Arkivs artikel fra 1997 meddeler om to skifter fra 1738 og 1746, som giver oplysninger om stuehuset: "Svendekammer, to vinterstuer, dagligstue, ølkælder og bryggerhus" (1738) og "Storstue, øvre stue, den daglige stue ... bryggerhus samt en stue i gården" (1746). Den næste kilde til Lille Pederstrups bygninger er Original 1-kortet fra 1811. Her kan man se en firlænget gård med port igennem østlængen. Porten fører ud til den nordgående vej mod Store Pederstrup. Den nuværende Troelsevej syd om gården er ikke færdigetableret, men ser ud, som om den er under bygning. Østlæn-

Bygning	Funktion	N-S-O-V	1813	1827	1846	1860	1874	1875	1900	1910	1911	1917	1920	1922	1934
A	Stuehus	N	410	480	1140	1260	1580 ⁹	4220	3285			5800	11150	11150	8565
B	Lade	Ø	180	160	390	390	480 ¹⁰	960	1400	2525		1875	4400	4400	2650
C	Lade	S	210	250	630	690	1135 ¹¹	2270	2430		1700	3150		6000	4025
D	Stald	V	140	210	540	720	1080 ¹²	2160	3168			4600		7200	5200
E	Brændehus	S f. C				240	540 ¹³	1080	1060 ¹⁴		3300	4800		8275 ¹⁵	6950
F	Svinehus	V f. D				100	160	320	392			750		875	800
G	Tilbygning t. stuehus							4220 ¹⁶	1490			2525		3925	3550
H	Hestegangshus	S f. C							840			1325		2675	1575
I	Gødningshus								315			325			
K	Motorhus											300		300	¹⁷
I alt			940	1100	2700	3400	4975	11010	14380			25450		44800	33315

gen er if. kortet ikke bygget sammen med nordlængen (stuehuset). Stuehuset har en lille tilbygning på nordsiden, og der ligger en lille bygning for sig selv vest for stuehuset.

Fra 1813 tager brandforsikringsarkivalier over, og skematisk kan man udlede følgende:

Lille Pederstrup er en klassisk fynsk fir-længet gård. I 1827 var der tale om en gård bygget med undertømmer af eg, til dels overtømmer af fyr samt lerklinede tavler. Tavlene i den lille tilbygning på stuehuset og dele af vestlængen var dog hhv. i brændte sten og "muret". Muret kan vel kun betyde 'med brændte sten'. Alt tag var strå. Kilderne nævner ikke med ét ord, at mindst tre længer var sulebyggede. Der-til var det øjensynlig for almindelig en byggeskik. Stuehuset var på 17 fag, østlængen 11, sydlængen 23. Sydlængen havde fået port på dette tidspunkt. Vestlængens fagtal fremgår ikke.

Igennem 1800-tallet sker der løbende forandringer. Et brændehus vokser sig større

og større, der kommer et mindre svinehus i 1860. Det passer fint tidsmæssigt med svinehuset i almindelighed. Det lader til, at stuehusets tilbygning rives ned og erstattes af en ny i 1875. Den repræsenterer næsten halvdelen af stuehusets værdi i 1900. Det bevarede hestegangshus omtales som forsikret i 1900. Alt tyder imidlertid på, at det var bygget før den tid. Det rummede en 'stående' træhestegang, noget som var på sin højde i 1800-tallets anden halvdel. Denne type blev erstattet af 'liggende' støbejernshestegange før 1900. Mundtlig overlevering oplyser, at et træ væltede ned over og ødelagde vestlængen i 1892. Den blev genopbygget i gule mursten, der var støbejernsvinduer og sålbænke af det nye produkt, beton samt stråtag. Fra 1900 optræder noget så usædvanligt som et møddingshus. Dvs. en konstruktion med tag, som man byggede ud fra den opfattelse, at gødningens næringsstoffer blev bevaret bedre i lukket rum. Endelig får vi i 1917 det tidstypiske motorhus til petroleumsmotoren.

Lille Pederstrup på målebordsblad fra ca. 1880

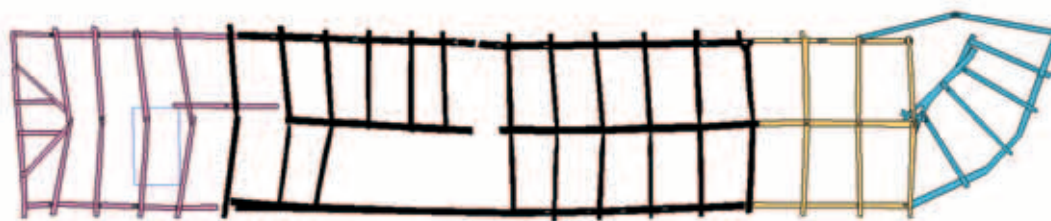
Odense Bys Museers undersøgelser af gården

Ved besigtigelse i 2001 stod det klart, at man havde at gøre med en meget gammel, meget velbevaret og i en del henseender meget sjælden gård. Der var mulighed for at dokumentere bygningstræk, som i udgangspunktet reelt ikke kendes andre steder fra. I særlig grad er den sodsvættede tagkonstruktion i stuehuset interessant i denne forbindelse. Undersøgelsens formål var og er da at dokumentere bygningernes konstruktion og fortolke denne i forhold til den viden, vi har om gårdens historie og om ældre dansk landbyggeskik i øvrigt.

Grundet de overskuelige resursemæssige forudsætninger: 25.000 kr. plus et vist eget bidrag fra Odense Bys Museer (hovedsagelig undertegnede arbejde)¹⁸ var vi nødt til

at prioritere vor indsats. Det skete på baggrund af en besigtigelse 1. september 2003. Vi besluttede at koncentrere os om en opmåling af stuehusets meget sjældne sulekonstruktion, den antagelig meget gamle tagkonstruktion samt skorstenen. I processen besluttede vi at beskrive sammenhængen mellem sulekonstruktionen og ydervæggene i stuehuset frem for at gå videre til de to længer i øst og syd. Naturligvis for at få basis for at diskutere bygningens udviklingshistorie på et opmålt og velbeskrevet og dermed optimalt grundlag.

Dette arbejde følges i 2008 af tilsvarende opmålinger vedrørende øst- og sydlængerne, som også til dels bærer præg af stor ælde og oprindelighed.

- Nyere spærkonstruktion tilpasset målebånden
- Soddarbejde fra før skorstenens etablering
- Gammelt men ikke sodet
- Truslgarnet
- Metode

*Analyse af stuehusets loft:
Anders Myrtue 2003*

Metode på stuehusets loft

Metodisk blev sagen grebet meget traditionelt an. Målebånd, nivelleringsapparat, lod, vinkelspejl, tommestok og kamera var virkemidlerne. Målearbejdet og tolkningerne fandt i ny og næ sin begrænsning pga. tilstedeværelsen af generende konstruktioner, ringe lysforhold, bunker af halm, olmerdugsdyner, rockwool, maling, puds og andet, og man må igen erkende, at en gammel

bindingsværksbygning kun kan forstås helt, hvis den skilles ad.

Der blev udlagt en basislinje fra stuehusets loftsgavl i øst til en indre gavl i vest. Ud fra denne blev udlagt og nivelleret parallelle målelinjer efter behov. Korshuset mod nord, som daterer sig til 1875 og ikke er genbrug, anser vi for så velbelyst, at det ikke blev målt i denne omgang.

Stuehuset set fra syd.
Foto: Flemming Wedell.

Sodsværtet ås og hængeltræer møder skorsten fra 1950-erne.
Foto: Flemming Wedell.

Øst- og sydlængen

Disse to længer er blevet gennemgået mhp. at fastlægge de væsentligste forhold vedrørende konstruktionen, materialevalg og indbyrdes kronologi. De er i lighed med andre dele af gården gennemfotograferede.

Resultater

Det er vigtigt at påpege, at materialet endnu ikke er færdigbearbejdet. Ligeledes kan der givet fremkomme problemstillinger, som kræver ny besigtigelse. Imidlertid kan peges på en række væsentlige træk.

Stuehusets udstrækning og alder:

Eftersom Lille Pederstrup først kendes i matriklen fra 1682, og den hidtil daterede sule (V) sandsynligvis er fældet i 1600, er gården flyttet til sin nuværende placering i anden halvdel af 1600-tallet. Det vides, som ovenfor nævnt, fra Odense Herreds Tingbog, at Pederstrup blev omtalt sidste gang 17. marts 1674, og Store Pederstrup blev omtalt første gang 16. februar 1675. Det må altså antages at Lille Pederstrup er skabt ved udflytning i tidsrummet mellem disse datoer. Sulekonstruktionen i Pederstrup er også dokumenteret fra perioden, da tingbogen i 1673 taler om, at 'Stuehuset fattis 1 Suul'.

Det centrale spørgsmål er da: Hvad blev flyttet fra den tidligere lokalisering i Pederstrup (nu Store Pederstrup), og hvad er siden blevet tilføjet? Det er almindeligvis at opfatte som en indikation på høj alder, at tagkonstruktionen er sodsværtet, da man normalt mener, at skorstenen kom til det fynske område medio 1600-tallet. Da 13 centrale spær (=12 spærfag)¹⁹ i stuehuset er sodsværtede, må de antages at være gamle. Det vestligste sodsværtede fag, nr. 17, er da også det sulefag, som er dendrokronologisk dateret til ca. 1600.²⁰ Selv om der, mest på grund af tilbygningen af korshuset, er sket ændringer i den sværtede del af taget, fremstår denne del som en meget velbevaret helhed. Dette understreges af, at spær 17 er en eksisterende gavl, hvis træ er sort på østsiden (indersiden), mens det er naturtræ på

vestsiden. Denne gavl ser ikke vind- og vejrpåvirket ud på ydersiden. Et nogenlunde tilsvarende billede tegner sig af husets østdel, hvor spær 6 er en tidligere gavl. Den er i dag uden tavl - men med sort vestside (inderside) og naturtræ mod øst. Dette fag har tydelige spor af støjler og bindebjælker. Træet ser ud, som om det har været eksponeret for vind og vejr,²¹ dvs. at det har været en regulær ydergavl, men det er ikke sikkert. Alt tyder på, at hele den sodsværtede konstruktion er bygget op omkring den antageligt ældste type suler, type 1,²² selv om diverse elementer mangler. I udgangspunktet må man antage, at hele den sorte del af taget er bygget senest o. 1600, derefter flyttet til det nuværende sted ca. 1675 og rejst som en helhed.

*Sodsværtede hængeltræer.
Stuehusets sydside, østlig del.
Foto: Flemming Wedell.*

*Sværtet sule (nr. V) af type 1,
den ældste hvor rankerne løber
ud i vægstolperne.*

Foto: Flemming Wedell.

De tre vestlige fag.

Accepterer man denne helhed, rejser der sig et interessant spørgsmål om de tre fag vest for (den indvendige?) gavl ved spær 17 (sule V). Typologisk er den vestligste sule (VI) ved spærfag 20 type 3 el. 4 pga. bevarede skråbånd gående fra sulens overdel ned i loftsbjælken. Ved sule VI er i dag en lerklinet gavl af uvis alder. Dette sulefag står i organisk forbindelse med den gamle sule V via åsen C. Den er tydeligvis gammel, men har den stået der fra begyndelsen? Er den flyttet med fra Pederstrup? Normalt har man en forestilling om, at type 3 og 4 er se-

ne suletyper. Da det almindelige billede af kernens spærstillinger er, at norddelen af spæret ved en tap er stukket igennem syddelen, og da det omvendte gør sig gældende ved de tre vestlige spær, samt at begge tagremme og begge fodremme deler sig ved overgangen til disse tre, tyder noget på, at vi har at gøre med en særlig bygningsdel, som ikke behøver at have samme alder som kerne. Dette kan betyde, at disse tre fag er yngre end 1600, men helheden peger stadig i retning af, at de er flyttet til Lille Pederstrup sammen med de 12 sodsværtede fag.

*Skorsten med støbejernslem til
malkøllen. Stuehusets østlige del.
Foto: Flemming Wédell.*

De fem østligste fag.

Ved det sværtede spær 7 er åsen A savet over, og man overgår herefter til en traditionel spærkonstruktion med hanebånd. Denne bygningsmåde omfatter spærene 6–2 mod øst. Spær 6 er som tidligere nævnt herved blevet en fritstående relikv af den sodsværtede del af taget, og den tidligere østgavl (?) To spørgsmål trænger sig på: 1) Hvorfor er konstruktionsmåden ændret mod øst? og 2) Har der tidligere været en østdel, som kunne være gammel og evt. flyttet med i 1600-tallet?

Ad 1) Der er for undersøgerne ingen tvivl om, at ændringen fra sulekonstruktion til spærkonstruktion skyldes opbygningen af den store skorsten med malkølle, som står i østenden af bygningen. Denne hænger igen sammen med den store bageovn nedenunder. Man har fundet det vanskeligt at få en skorsten uden om en ås, så man ændrede taget. At noget sådant ikke er nødvendigt, ses af, at Frilandsmuseets to fynske sulestuehuse (Årup og Lundager) begge har skorsten ført uden om åsene. Omvendt, at det ikke er ukendt, at åsen generer/hindrer skorstensbyggeriet, ses af et eksempel fra

Brylle, hvor rudimenter af en sodet tagkonstruktion fortæller, at bygningen har været sulekonstrueret. Sulekonstruktionen har givet været i vejen for skorstenen, hvad der kan være årsagen til, at skorstenen er bygget meget senere end andre steder. Dette betyder igen, at en sodet tagkonstruktion i sulebygninger ikke nødvendigvis udtrykker det, man forventer om bygningens alder. Den kan i princippet være relativt ung. Man har værget sig ved at bygge om i grundlæggende konstruktioner, så skorstene kan generelt være introduceret senere i sulebygninger.

Ad 2) Med hensyn til en ældre konstruktion i østenden, så viser den oversavede ås (førnævnt), at åsen har strakt sig længere mod øst. Tagremmene deler sig ved den

sorte gavl (spær 6). Om fodremmene har gjort det samme, kunne ikke ses ved undersøgelsen. Det kan ikke umiddelbart afgøres, om bygningen oprindelig har strakt sig øst for spær 6, men dette spær (som er tidligere gavl og tidligere uden hanebånd) ser ikke ud til at have været eksponeret. Der er næppe tvivl om, at bygningen er udvidet flere gange mod øst. Dels var stuehuset i fynske gårde oprindelig ikke sammenbygget med længerne, dels har vi spor af yderligere en gavlkonstruktion i spær 2, idet tavlene her har været fyldt ud. Endelig deler tagremmen sig øst for spær 2.

Det er en rimelig tolkning, at den østlige del af bygningen er blevet ændret i forbindelse med bygning af bageovn, skorsten og malkølle i midten af 1800-tallet. En ham-

*1600-tals blyindfattet vindue
med originalt glas t.v.
Foto: Flemming Wedell.*

*Mulig 'skorstensbærende bjælke i køkkenloftet' t.v.
Foto: Flemming Wedell.*

mer over ovnen oplyser årstallet 1848, og anvendelsen af grantræ i spærene peger også i den retning.

Bemærkelsesværdige detaljer i stuehuset er altså: Sodsværtet tagkonstruktion, det at beboelsen er sulebygget, bageovn, skorsten i østenden, eksisterende og tidligere indre gavle, mange spændende genbrugsspor af stor ælde, sule af ældste type, fint trunthjørne i vest, et velbevaret, blyindfattet 1600-tals(?) -vindue samt en overdimensioneret bjælke i husets køkken. Denne bjælke, som er dobbelt så bred og høj som de normale bjælker, har muligvis båret den ældste 'skorsten', som uden at blive ført gennem taget ledte op på loftet og gav anledning til sværtningen der.

Østlængen

Østlængen er bygget sammen med stuehuset og sydlængen på en måde, så dens oprindelige udstrækning, hvis man kan tale om en sådan, ikke umiddelbart lader sig se. Nærmere undersøgelser peger imidlertid på, at der har eksisteret en fritstående sulebygning på ti fag i øst. Den har hvilet på fire suler, som alle er bevarede. De fire suler svarer til tre bygningsdele, idet åse og tagremme deler sig systematisk i tre dele. De tre deles indbyrdes alder er pt. ukendt. Der er tale om suler (variationer) af typerne 3 eller 4 og derfor antagelig yngre end stuehusets ældste. På et tidspunkt er denne bygning blevet udvidet med tre fag spær mod nord og dertil yderligere 1(?) fag, som forbinder bygningen med stuehuset.

*Østlængen set fra vest.
Foto: Flemming Wedell.*

*Typisk konstruktion med træ-
nagler igennem og under
skråbåndene. Østlængen.
Foto: Flemming Wedell.*

Alle udvidelsesfagene er bygget med gennemstukne bjælkeender, hvad der normalt er et ældre træk i bindingsværksbyggeri. På Fyn dog anvendt frem til ca. 1850. Østlængens sydende er meget ombygget i forbindelse med sydlængens udvidelse/konstruktion. Men de bærende (sule)konstruktioner er intakte. Længen rummer gårdens gamle, velbevarede port, som iflg. original 1-kortet førte ud til vejen mellem Store- og Lille Pederstrup. Vinduer og døre er af varierende alder og konstruktion. Både træ- og støbejernsvinduer er repræsenteret.

Hele østlængen nord for porten er forsynet med gennemstukne bindbjælker og altså både et bindingsværkshus - såkaldt 'styrtrumshus' - og en sulebygning. Det forekommer ret mærkeligt, at en sulekonstrueret avlsbygning er forsynet med bindbjælker, da en af ideerne med sulekonstruktionen må formodes at være fleksibilitet og

*Genanvendt hængeltræ med lejer til lægter og naglehuller Østlængen.
Foto: Anders Myrtue.*

*Suler af type 3 el. 4 i østlængen.
Foto: Flemming Wedell.*

det, at generende bjælker undgås. Normalt erstattes det faste loft af slyder, et rafteloft. I det givne tilfælde må hensigten med bjælkerne være, at huset allerede fra bygningen har været tænkt til enten at rumme et solidt loftsgulv til opbevaring af tærsket korn eller til beboelse, som fordrede et loft (fx karlekammer). I nyere tid har bygningen rummet beboelse, garage og stalde.

Der er en del nævneværdige detaljer i østlængen: Den er konstrueret om en række monumentale suler, som har såvel historisk som æstetisk interesse. Sulekonstruktionen er endnu velbevaret. En række hængeltræer (spær) bærer præg af at være meget gamle. De er med udhugninger, som lægterne oprindelig har været naglet fast til med trænagler. Der er mange fine velbevarede samlinger med høj fortællerværdi. Én sule er i stueniveau forsynet med indskæringer-/graffiti. Bygningen har høj fortællerværdi i kraft af den udvikling, den belyser, og ikke mindst som en del af gårdens helhed.

Sydlængen

Sydlængen er set fra nord på 22 fag, mens den set fra syd er 26 fag, når den del, der deles med østlængen, tæller med. Længden er vanskeligt tolkelig, da begge ender blander sig med andre bygninger. Særlig i vest er det ret umuligt at sætte grænse for, hvor det ene begynder, og det andet ender. Her er den bygget sammen med en sen, grundmuret staldlænge og et par ret sene lade-

bygninger. Hovedparten af sydlængen er en meget gammel, 'klassisk' sulebygning, hvor sulernes placering via afstivning kan ses i facaden, og hvor der ikke er lofter. Bygningen rummer 6 suler af forskellig/ubestemmelig type, dog ikke den ældste type. Hængeltræerne er, som i de øvrige bygninger, af forskellig træsort og alder, men i hvert fald nogle er meget gamle, af eg og med spor af tidligere anvendelse.

Der er foretaget forskellige tilbygninger og modificeringer med bærende konstruktioner. Ikke mindst hvor bygningen er blevet bygget sammen med østlængen.

Den nordvestlige facade er relativt velbevaret i en ældre skikkelse. Den nordøstlige facades fire fag er i 1900-tallet blevet renoveret, og bindingsværket er erstattet af mur/beton. Den sydøstlige facade er ensdannet, trærigt bindingsværk med ekstra dokker for oven. Den er muligvis yngre end de bevarede bindingsværksdele af nordfacaden. Syd- og sydvestfacaden er fuldstændig ændret som følge af, at der er bygget et hestegangshus til i 1800-tallets anden halvdel. I den sammenhæng er der oprindelig blevet skabt forbindelse mellem sydlængen og hestegangshuset, og senere en port mellem syd- og østlængen. Sydlængen blev i midten af 1800-tallet forsynet med en port ud mod den nuværende Troelsevej. Generelt er fodremmen og sylden blevet overmuret af en betonsokkel.

*Sydlængen set fra nord.
Foto: Flemming Wedell.*

*Konstruktion i sydlængens
vestdel.
Foto: Flemming Wedell.*

*Vestlængen set fra øst.
Foto: Flemming Wedell.*

*Hestegangshuset set fra sydvest.
Foto: Flemming Wedell.*

Hestegangshuset

Hestegangshuset er bygget i anden halvdel af 1800-tallet som en femkantet tilbygning på sydlængens sydfacade. Der er tale om en tidstypisk, men i dag meget sjælden bygning, som har rummet en 'stående' hestegang af træ. Selve hestegangen er væk, men konstruktioner og detaljer i bygningen fortæller om dens karakter.

Vestlængen

Vestlængen blev efter sigende bygget, efter at et stort træ i 1892 var væltet og havde ødelagt den ældre bindingsværkslænge. Kun facaden ind mod gårdpladsen er bevaret i rimelig stand, men den er til gengæld også med stor fortælleverdi. Som noget udsædvanligt er stråtaget bevaret. Det skiftede man oftest med cementsten eller andet. Der er tale om en gulstensbygning med savtandet gesims, tidlige betonsålbænke og støbejernsvinduer. I facaden er der to døre, luge til høløftet samt lem til høns(?). Den bryder ikke med gårdens helhed. Snarere udvider den blot fortællingen.

Gårdspladsen

Gårdspladsen er belagt med piksten. I bygningernes næromgivelser hælder de – for at undgå vandstænk ind på lerklining – bort fra bygningerne. I den nordvestre del er der spor efter en udbygning el. andet i belægningen. Gårdspladsen præges af tilstedeværelsen af gårdens brønd mod nordøst.

Afrunding

Undersøgelserne af Lille Pederstrup er i princippet lige begyndt. Vi har rimeligt styr på bygningernes konstruktion, men der mangler mange opmålinger. Når alle data er klar, vil vi kunne analysere gården via computeren, idet hvert bygningselement: sule, stolpe, rem, ås, tavl, vindue osv. digitaliseres og knyttes til en database med oplysninger om alle væsentlige forhold vedrørende elementet: Træsart, slid, tolkning m.v. Stuehuset er digitaliseret, og ved hjælp af skærmen kan vi nu analysere fordelingen af de forskellige træsorter, patineringer og genbrugsspor. Analysen af de tre øvrige længer er langt fremme, men opmålingen mangler. Det bliver i 08.

Når ovenstående grundlæggende undersøgelser er afsluttet, ligger der et stort potentiale for detailstudier i bygningen. Nye forsøg med årringsdatering, systematisk afdækning af farver på vægge og træværk, træprofiler og beslag skal typebestemmes.

Lille Pederstrup er en unik gård, og den bør på den ene eller anden måde bevares for eftertiden. Forhåbentlig kan undersøgelserne bidrage hertil!

Noter

1. Der kendes til i størrelsesordenen fem stuehuse til gårde samt et tilsvarende antal husmandssteder med sulekonstruktion. Dette skal ses i forhold til adskillige hundrede avlslænger.
2. Afrundet hjørne, som forbinder to længer
3. En gård, som ikke lå i et dyrkningsfællesskab/en landsby
4. Om Pederstrup var en egentlig landsby eller en samling enestegårde, er omdiskuteret i litteraturen.
5. Materialet findes offentligt tilgængeligt på Stadsarkivet i Odense og er en glimrende indgang til at se i de originale tingbøger.
6. Se evt. Myrtue, Anders og Poul Duedahl m.fl.: "Korup og Ubberud", 2003 s. 39
7. Schacke, Adam: enestegårdsdatabase.
8. Korup Lokalhistoriske arkiv gjorde i midten af 1990'erne en stor indsats for at finde kilderne til Lille Pederstrups historie. Herunder personstof, bygningsoplysninger og retslige dokumenter. Arkivet har venligt stillet dette stof til rådighed for OBM, som har brugt det i kombination med egne kildestudier. Edel Hansen og Karen Møller Nielsen publicerede desuden en righoldig artikel om gården i Korup-Ubberud Lokalhistoriske Arkivs Årsskrift 1997 s. 8-36
9. Med tilbygning i nord
10. Port og kornhus
11. Port og kornhus
12. Stald og foderlo
13. El. 340. Lo-kornhus s.f. gården
14. Nu kornhus
15. Nu tærskelade i SV
16. Kroner, stuehus + tilbygning
17. Overstreg 8/1 1934
18. Restaureringsarkitekt Susanne Mikkelsen stod for meget af opmålings- og tegningsarbejdet, til tider bistået af arkitekt Heidi Hauschild Jensen. Cand. mag. René Schröder Christensen har digitaliseret bygningsdata. Årringsdatering er udført af museumsinspektør Niels Bonde, Nationalmuseet.
19. Spær 6 – 17 på sydsiden. Spær 9 – 12 mangler på nordsiden pga. korhusets tilbygning
20. Pers. medd. fra Niels Bonde NNU
21. 'Ser ud som om' er ikke ensbetydende med, at det har det. Masser af indendørs træ ser vindpåvirket ud. Her overfor står, at noget træ ikke ser ud, som om det har været eksponeret. Man kan hypotetisk antage, at sådant træ altid har stået indendørs.
22. Om suletyper se fx Fynske Minder 2002 s. 189

Lille Pederstrup

To the west of Odense there is a very old farmstead, Little Pederstrup, which over recent years has attracted considerable interest. The farmstead has a number of unusual features. The farmhouse and two of the barns around the courtyard are built in the old pillar construction, 12 sections of the farmhouse roof are completely black with soot from the days before the chimney was introduced, and the bread oven and the malt kiln are preserved. In addition there is a fascinating 'vertical' horse mill made of wood.

The farmstead was moved from the nearby village of Pederstrup in about 1675. Tree ring dating of a pillar to around 1600 indicates that some of the old construction from before the move has been preserved. The question is how much?

Odense City Museums has undertaken to investigate the farmstead, and this work,

which is partially funded by the Heritage Committee, has been in progress since 2002. So far the farmhouse has been measured and analysed, while the barns to the east and south have been analysed but measurements are not complete. The entire farmstead was photographed from end to end in 2006.

Results show among other things that the 12 soot-covered sections preserved in the roof of the farmhouse as well as three adjoining sections to the west must be presumed to have been moved from Pederstrup. There have subsequently been two or three periods of reconstruction at the east end. All of these are with traditional rafters and tie beams and are therefore without ridge boards. Some of the reconstruction at least was as the result of the construction of a bread oven in the 19th century, a project

requiring the building of a new chimney that was erected through the roof. In contrast to the remainder of the roof construction, the east end is constructed in softwood. It has also been established that there have been a number of 'internal gables' in the roof.

The barn on the eastern side of the yard is constructed of pillars but has tie beams and a ceiling. It was, therefore, used for habitation. The barn also contains the farm's oldest gateway. This barn was originally free-standing but has been extended on two occasions and been attached to the farmhouse. At some point the barn on the east side of the yard has been linked in a complicated manner to that on the south side, which appears newer in places. This link has been effected using modern building materials, and a gateway has been added to the southern barn in the period 1811-28.

In the 19th century the building on the southern side was connected to a barn to the west that was built in timber-frame or with the old pillar construction. In around 1900 this was destroyed and replaced by a brick building. All the buildings discussed here are still thatched.

In addition to the above the farmstead also comprised a piggery, a wood-shed, a store for manure and an engine shed, and in the 20th century a number of barns were added, some of which have now gone.

A whole series of internal details and old relics and reused materials contribute to making the farmstead exceptionally worthy of preservation.

An attempt to have it listed in 2001-2 was without success.

